

NEM Meetprogramma Hazelmuisen

Binnen het NEM Meetprogramma Hazelmuisen wordt in de periode 15 september tot 30 november door vrijwilligers in vaste trajecten gezocht naar nesten van hazelmuisen. De tellingen worden tweemaal uitgevoerd met een tussentijd van minimaal twee weken. Het aantal nesten is een maat voor de aanwezigheid van hazelmuisen binnen elk traject. Het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) berekent hiermee jaarlijks de populatietrend. Sinds kort worden ook nestbuizen ingezet om de mate van aanwezigheid van hazelmuisen binnen trajecten vast te leggen.

Stand van zaken

De vrijwilligers hebben in 2021 in 48 van de in totaal 59 telroutes (trajecten) weer nestjes van hazelmuisen geteld. In 51 van deze 59 trajecten wordt naar nestjes in de vegetatie gezocht, in de resterende 8 trajecten zijn nestbuizen opgehangen, die gecontroleerd worden of ze bezet zijn door hazelmuisen.

Omdat in seizoen 2021 een aantal vrijwilligers pas aan het eind van het seizoen heeft doorgegeven dat ze niet in staat waren hun trajecten te controleren, was het niet mogelijk hier nog op bij te sturen en bleven er dus 11 trajecten ongeteld. In het huidige seizoen 2022 (eerste monitoringsronde 15 september - 15 oktober; tweede ronde 15 oktober - 30 november) is er extra op gewezen dat het belangrijk is vroegtijdig problemen door te geven. Dit heeft er inmiddels voor gezorgd dat een aantal trajecten op tijd overgenomen kon worden.

Startdag seizoen 2022

De aftrap van het seizoen 2022 was op zaterdag 10 september in de werkschuur van Staatsbosbeheer in de Vijlenerbossen. Na een korte lezing met koffie en vlaai, werd, met ongeveer 15 mensen, in een hazelmuisstransect geoefend met het zoeken naar hazelmuisnesten (figuur 4).

Figuur 4. Zoeken naar hazelmuisnesten in een traject (foto Sylvia de Graaf).

Er werd, naast verschillende hazelmuisnesten in de vegetatie (figuur 5), ook een nest van een dwergmuis gevonden. Tevens werd er een hazelmuis in een nestbuis aangetroffen (figuur 6).

Populatietrend

Het aantal getelde nesten per jaar is geen absolute maat voor een eventueel goed of slecht hazelmuisjaar, onder andere doordat niet altijd alle trajecten geteld worden. Maar met behulp van een statistisch model dat uitgaat van de verschillen in de metingen tussen de meetpunten en meetjaren, kunnen missende waarden geschat worden. Hierdoor is het mogelijk om te corrigeren voor de wisselingen in de tellingen en komt het CBS tot indexen en trends die iets zeggen over toe- of afname van de hazelmuispopulatie. Voor de indexen wordt de telwaarde van het startjaar 1992 op 100 gesteld en worden alle andere telwaarden daaraan gerelateerd. De indexen geven dan de procentuele afwijking van de telwaarden ten opzichte van 1992. Op basis van de waarden over de reeks van teljaren wordt ook een trend berekend die aangeeft of in die periode een significante stijging of daling van de hazelmuizen(nestjes-)populatie te zien is en er wordt een trendlijn berekend die van jaar tot jaar de meest waarschijnlijke verandering weergeeft.

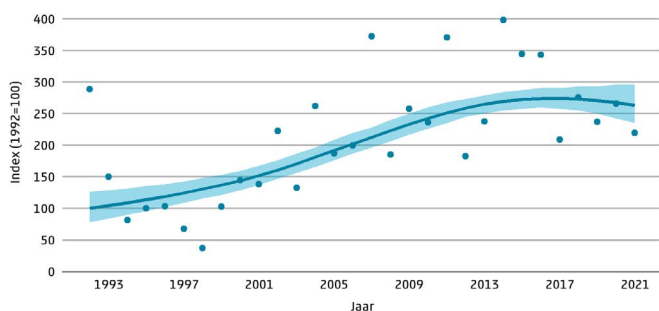
Figuur 5. Voortplantingsnest van hazelmuis in braam met brem (foto Sylvia de Graaf).

Figuur 6. Hazelmuis in nestbuis (foto Sylvia de Graaf).

Na een toename in 2018, een lichte afname in 2019 en een toename in 2020, laat de indexwaarde van 2021 weer een daling zien in het aantal getelde nesten voor de Zuid-Limburgse populatie hazelmuizen als geheel. Het CBS heeft berekend dat er sprake is van een significant matige toename over de gehele onderzoeksperiode (1992-2021; figuur 1), terwijl de trend over de afgelopen 12 jaar (2010-2021) *stabiel* is.

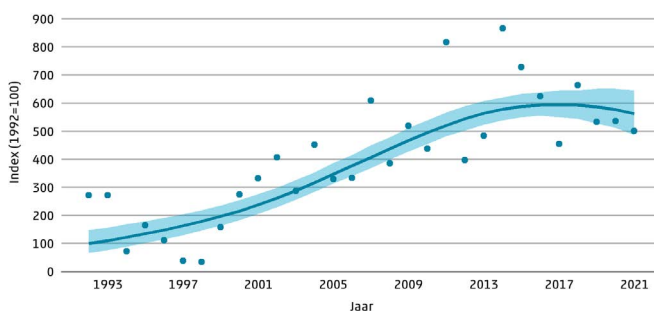
Hazelmuis

Bron: NEM (Zoogdierverseniging, CBS), 2022

Figuur 1. De populatieontwikkeling van de hazelmuis in Zuid-Limburg in de periode 1992-2021; index CBS 1992-2021: matige toename.

Hazelmuis, Pop1 Oost (Vijlenerbos-Epenerbaan-Malensbos)

Bron: NEM (Zoogdierverseniging, CBS), 2022

Figuur 2. De populatieontwikkeling van de hazelmuis in Zuid-Limburg ten oosten van de Geul in de periode 1992-2021; index CBS 1992-2021: matige toename.

Het verspreidingsgebied van de hazelmuis in Limburg bestaat uit twee delen: een populatie ten westen van de Geul (Roebelsbos-Groote Bosch) en die ten oosten van de Geul (Vijlenerbos-Epenerbaan).

De trend in beide deelgebieden verschilt sterk: de **oostelijke populatie** laat nog steeds een *toename* zien, maar anders dan over de periode 1992-2020, toen er nog sprake was van een *sterke toename*, geeft de periode 1992-2021 een *matige toename* (figuur 2).

Na de consequente dalingen in indexen in de periode 2014-2017, het lichte herstel in 2018, weer een daling in 2019, was er de hoop dat de daling niet zou doorzetten in 2020. Nu blijkt dat er toch weer sprake is van een verdere afname in 2021, hoewel de trend over de laatste 12 jaar (2010-2021) nog steeds *stabiel* is.

De index van de **westelijke populatie** wijkt hier elk jaar flink van af: deze populatie is *stabiel* over de gehele onderzoeksperiode 1992-2021 (figuur 3). Voor de periode 2008-2019 werd de populatie vorig jaar nog als *stabiel* beschouwd, maar een flinke daling in 2016, het lichte herstel in de daarop volgende drie jaren en helaas een weer behoorlijke daling in het afgelopen seizoen, maakt de trend over de laatste 12 jaar (2010-2021) nu *onzeker*.

Voor beide populaties, maar met name voor de westelijke, blijft het van groot belang het aanwezige habitat kwalitatief te blijven verbeteren en uit te breiden, dan wel onderling beter te verbinden. Staatsbosbeheer is in dat kader bezig met een meerjarenplan om in een groot deel van de trajecten biotoopverbeteringen door te voeren, door bijvoorbeeld grote schaduw gevende bomen uit trajecten te verwijderen, teneinde struweelvorming te bevorderen.

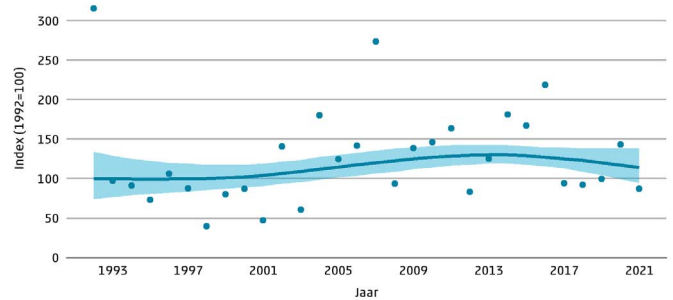
Nestbuizen

Omdat het vinden van nesten vaak niet eenvoudig is, is er in seizoen 2021 begonnen met een aanvullende methode om het aantal nesten van hazelmuisen in een traject te bepalen: nestbuizen. In 2021 zijn er acht (voornamelijk bestaande) trajecten voorzien van nestbuizen; in 2022 zijn hier vier trajecten bijgekomen. Een probleem dat nog moet worden opgelost is het in stand houden van het aantal nestbuizen in een traject. Nestbuizen kunnen door meerdere oorzaken verdwijnen, wat betekent dat deze trajecten vroeg in het jaar gecontroleerd moeten worden om missende nestbuizen te vervangen.

Hazelmuis-werkdag 2023

Een gevarieerde leefomgeving met voldoende voedseldragendestruiken en bomen is normbelangrijk voor de hazelmuis. Om mantelzoomvegetaties en bosranden geschikt te houden voor de soort is regelmatig beheer nodig. Zonder dat beheer worden bomen en struiken te groot, verdwijnt de ondergroei en blijven alleen dikke bomen over die alle vegetatie overschaduwden. Naast de inspanningen van Staatsbosbeheer om biotoopverbeteringen door te voeren, was het traditie om in het vroege voorjaar één van de bestaande trajecten met vrijwilligers aantrekkelijker te maken voor de hazelmuis (figuur 7). Na twee voorjaren, waarin er door COVID-19 geen hazelmuis-werkdag georganiseerd kon worden, kunnen we in februari 2023 eindelijk weer gezamenlijk aan de slag. Het betekent dat de boomopslag binnen een traject grotendeels teruggezet gaat worden. Een datum voor deze werkdag wordt nog aangekondigd op de website van de Zoogdierverseniging.

Hazelmuis, Pop2 Midden (Roebelsbos-Groote Bosch Spoor1/

Bron: NEM (Zoogdierverseniging, CBS), 2022

Figuur 3. De populatieontwikkeling van de hazelmuis in Zuid-Limburg ten westen van de Geul in de periode 1992-2021; index CBS 1992-2021: *stabiel*.

Figuur 7. Vrijwilligers leggen een ril van snoeihout aan tijdens een hazelmuiswerkdag (foto Griet Nijs)

NEM Meetprogramma Hazelmuisen: Dick Bekker (landelijk coördinator), Eveline van der Jagt, Martijn van Oene en Tom van der Meij (CBS)